

ვინ იყო პეტრე იბერი

ა. ბიოგრაფიული ცნობები

რამდენადაც დასავლეთის მეცნიერების ძირითად საბუთს პეტრეს ავტორობის წინააღმდეგ მისი მონოფიზიტობა წარმოადგენს, აუცილებელია საბოლოოდ გაირკვეს ვინ იყო იგი სინამდვილეში: მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი თუ მონოფიზიტური ერესის მიმდევარი.

მეხუთე საუკუნის ქართველ სასულიერო მოღვაწეთა შორის განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს **პეტრე იბერის** პიროვნება, რომელსაც ბერძნულ-სირიულ-ქართული წყაროები „მეორე პავლეს“, „დიდ პეტრეს“, „მოციქულთა სწორს“, „ქართველი ერის ვარსკვლავს“, „სიქადულს და სამკაულს ქართველთა და ღმრთის წინაშე მთელი სამყაროს მეოხს“ უწოდებენ. პეტრე, ერისკაცობაში მურვანოსი, იბერიის მეფის ვარაზ-ბაქარის ძე იყო. დაახლოებით 420 წელს, როცა ბიზანტიის იმპერია სპარსეთს ებრძოდა, იმპერატორმა თეოდოსი II საწინდრად იმისა, რომ იბერია ამ ომში სპარსეთს მხარს არ დაუჭერდა, ვარაზ-ბაქარს მძევლად ძე მოსთხოვა. როგორც ირკვევა, მურვანოსს, რომელიც ამ დროს 12 წლისა იყო, თან გააყოლეს აღმზრდელი მითრიდატე ლაზი. ნიჭიერებით გამორჩეული იბერიელი უფლისწული საიმპერატორი კარზე მძევლის დამამცირებელ მდგომარეობაში არავის ჩაუყენებია. პირიქით, როგორც ჩანს, მის აღზრდაზე თავად დედოფლებმა, თეოდოსის დამ, პულქერია და მეუღლემ, ევდოკიამ იზრუნეს. როგორც ცნობილია, თეოდოსიცა და პულქერიაც მართლმორწმუნე ქრისტიანები იყვნენ, რამაც დიდად შეუწყო ხელი იმას, რომ ერმას სარწმუნოება განმტკიცებოდა. მურვანოსს ამქვეყნიური პატივი და დიდება არ იტაცებდა, სამეფო სამოსელის ქვეშ ფლასს ატარებდა და ხორციელ სურვილებს მარხვითა და ღოცვით თრგუნავდა. ამიტომაც უფალმა იგი სიჭაბუკეშივე გამოარჩია და სასწაულთა ქმნის მადლი უბოძა. მისი მოწაფე და ცხოვრების აღმწერი ზაქარია ქართველი გვმცნობს,¹ რომ ნათლისღების დღესასწაულზე მურვანოსი არ გაჰყვა მეფე-დედოფალსა და დიდებულებს, რომლებიც სახეიმო წირვის მოსასმენად აია სოფის ტაძარში წავიდნენ; იგი შინ დარჩა, რათა განმარტოებულს გულმოდგინედ ელოცა სპარსეთში წამებულთა წმინდა ნაწილების წინაშე, რომლებიც მშობლებმა საქართველოდან გამოუგზავნეს. განრისხებულმა მსახურებმა იმის გამო, რომ მურვანოსმა ისინი შინ დატოვა და აიძულა, დღესასწაულს მონაზვნური წესით შეხვედროდნენ, კანდელებში ჩასასხმელი ზეთის მიტანაზე უარი უთხრეს. მაშინ მან ღმრთისა და წმინდა მოწამეთაგან მადლი ითხოვა, კანდელნი წყლით აავსო, ისინიც აინთნენ და მთელი შეიდი დღე-ღამის განმავლობაში ანათებდნენ. ამ სასწაულის სახილველად თვით იმპერატორი თეოდოსიც მობრძანდა.

ერთხელ ღოცვისას მურვანოსმა მის წინაშე მდგომარე იესო ქრისტე იხილა, მუხლებზე დაეცა, კვარცხლბეკს ცრემლებით აღტობდა და ევედრებოდა:

¹ „ცხოვრებაჲ პეტრე ქართველისაჲ“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II (XI-XV სს.), თბ., 1967, გვ. 220-221.

„უფალო, უფალო, ნუ დამიტევებ მე“. ამის შემდეგ მან მტკიცედ გადაწყვიტა, ღმრთისმსახურის გზას შესდგომოდა. თეოდოსი ევედრებოდა განზრახვაზე ხელი აეღო, მაგრამ როცა მიხვდა, რომ ვერ დაითანხმებდა, მცველები მიუჩინა. მაშინ მურვანოსმა და მისმა აღმზრდელმა მარჯვე დრო იპოვეს და იმპერატორის სასახლე ღამით ფარულად დატოვეს. გაქცეულები იერუსალიმში ჩავიდნენ, სადაც მაცხოვრის საფლავზე მონაზვნებად აღიკვეცნენ. მურვანოსს პეტრე ეწოდა, ხოლო მითრიდატეს – იოვანე. ამ მონასტერში მათ 25 წელი დაჰყვეს, თუმცა ხანდახან სამოღვაწეოდ უდაბნოშიც გადიოდნენ. როგორც ჩანს, წმინდა ადგილებში მათი მოღვაწეობის ერთ-ერთი მიზანი სამშობლოზე ზრუნვაც იყო. ამაზე მეტყველებს პეტრესა და იოვანეს მიერ აშენებული სასტუმრო სახლი ქართველებისა და ბერძნებისათვის და, რაც მთავარია, ლაზთა მონასტრის სახელით ცნობილი ქართული ტაძარი, რომელიც მათ იერუსალიმის მახლობლად, ბეთლემის უდაბნოში ააგეს. პეტრეს ცხოვრებაში მოწოდებული ეს ცნობა არქეოლოგიური გათხრებითაც დადასტურდა. 1953 წელს იტალიელმა არქეოლოგმა ვირჯილიო კორბომ გათხრების შედეგად ლაზთა მონასტერი აღმოაჩინა, რომელმაც განსხვავებულ არქიტექტურულ ფორმებთან ერთად ყურადღება ქართული წარწერებითაც მიიქცია. უძველესი ასომთავრულით შესრულებულ ულამაზეს მოზაიკურ წარწერებში პეტრეს წინაპრები და მათ შორის IV საუკუნის ცნობილი მჭევრმეტყველი ბაკურიც იხსენიება. ამ ფაქტთან დაკავშირებით ცნობილი ორიენტალისტი გიორგი წერეთელი შენიშნავს: „ის, რომ პეტრემ იორდანეს უდაბნოში მის მიერ აგებული მონასტერი ქართული წარწერებით შეამკო, იმაზე მოწმობს, რომ წმინდა ადგილებში მოღვაწეობით იმ ეპოქაში მან ქართული ენა და ქართული კულტურა საერთაშორისო არენაზე გაიტანა“. იქიდან გამომდინარე, რომ მონასტერს 444 წელს აგებულად თვლიდა, მკვლევარმა მნიშვნელოვანი დასკვნა გამოიტანა: „ეს ნაწარები არიან უძველესი დღემდე ცნობილ ყველაზე ძველ ქართულ წარწევათა შორის, ვინაიდან ნახევარი საუკუნით ადრე მაინც უსწრებენ დღემდე ყველაზე ძველად მიჩნეულ ბოლნისის წარწერებს.“²

როცა მაიუმის ეპისკოპოსი გარდაიცვალა, ქალაქის მცხოვრებლებმა პატრიარქს ეპისკოპოსად პეტრე ქართველის ხელთდასხმა სთხოვეს. პატრიარქის ბრძანებით იგი უდაბნოში მოძებნეს და რადგან იმ მიზეზით, რომ დიდად ცოდვილი იყო, ეპისკოპოსობაზე უარს ამბობდა, შეკრული წამოიყვანეს. გზაში დაუღამდათ და ერთი სახლის ქორედში გაჩერდნენ. პეტრემ სიმაღლიდან გადავარდნა გადაწყვიტა, რათა რამე დაზიანებოდა და მერე ამ მიზეზით ეპისკოპოსობაზე უარი ეთქვა, მაგრამ უფალი გამოეცხადა და უთხრა: „არ იცი, რა ვუბრძანე პეტრე მოციქულს, როცა ის ფერხთბანვისას მეურჩებოდა? და შენც გეუბნები, არ გექნება წილი ჩემს სამკვიდრებელსა შინა, უკეთუ ჩემს ცხოვართ არ დამწყემს“. ეპისკოპოსად ხელდასხმის შემდეგ წმინდა პეტრეს მთელი ქალაქი ანთებული სანთლებითა და გალობით შეეგება.³

² გ. წერეთელი, „უძველესი ქართული წარწერები პალესტინიდან, თბ., 1960. გვ. 29.

³ იქვე, გვ. 241.

ამასობაში იმპერატორი თეოდოსი გარდაიცვალა და ტახტზე მარკიანე ავიდა, რომლის სახელსაც უკავშირდება მეოთხე მსოფლიო საეკლესიო კრების მოწვევა ქალკედონში 630 ეპისკოპოსის მონაწილეობით. ქალკედონის კრების გადაწყვეტილებას პალესტინელი მწვალებლები ამბოხებით შეხვდნენ. მარკიანე იძულებული გახდა იარაღით დაეცვა მართლმადიდებლობა, მაგრამ უკეთურნი ბევრნი იყვნენ, ძლიერი წინააღმდეგობა გაუწიეს და მრავალი მორწმუნე ამოწყვიტეს. ამ დროს, ჟამის წირვისას წმინდა პეტრემ იხილა, რომ მართლმადიდებელთა სულები ანგელოზებს ზეცაში აჰყავდათ, მაშინ როცა მწვალებელთა სულები ჯოჯოხეთში მიდიოდნენ.

როცა ღმრთისმოყვარე იმპერატორი მარკიანე გარდაიცვალა, ერეტიკოსებმა გადაწყვიტეს, რომ ნეტარი პეტრეს მოსაკლავად შესაფერისი ჟამი დაუდგათ, ვიღაც ყრმასთან ერთად მიაღვნენ, კარზე უკაკუნებდნენ და ეუბნებოდნენ: წმინდაო ღმრთისაო, კარი გაგვიღე და ეს ყრმა განგვიკურნე, რომელიც მტრისგან იტანჯებაო, მაგრამ პეტრეს მოესმა ხმა, რომელმაც გააფრთხილა, კარები არ გაეღო, რადგან ისინი მზაკვარნი იყვნენ. ეს ხმა უსჯულოებმაც გაიგონეს და გაიქცნენ.

ამ შემთხვევის შემდეგ პეტრემ თავის მოწაფეს, ზაქარიას შესთავაზა ეს ადგილი დაეტოვებინათ და სხვაგან წასულიყვნენ, რათა მწვალებლებისთვის კაცის კვლის ცოდვა აეშორებინათ. შევიდნენ ერთ სოფელში და რადგან კვირა დღე იყო, პეტრემ საკურთხეველის მომზადება და წირვის აღსრულება გადაწყვიტა, მაგრამ სახლი, რომელშიც უნდა ეწირა, საკერპო აღმოჩნდა, სიმაღლეზე კერპები იდგნენ. როცა ზაქარიამ ამის თაობაზე მოახსენა და უთხრა, რომ იქ წირვა არ შეიძლებოდა, პეტრემ უპასუხა: შვილო ჩემო, მსხვერპლს ვწირავთ ღმერთს და არა ეშმაკსო. მართლაც, როცა წირვა დაიწყო, საცეცხლურიდან ამოვარდნილმა ცეცხლმა კერპები ისე დაწვა, რომ სახლი უვნებლად გადარჩა. ამის მხილველნი ღმერთს მადლობას სწირავდნენ და აღიდებდნენ.

ერთხელ, ქალაქგარეთ ერთ-ერთ მონასტერში წირვის დაწყების წინ იმ ქალაქის დიდებულები მივიდნენ და წმინდანის გასაგონად ცუდსიტყვაობდნენ. როცა წმ. პეტრე საკურთხეველთან მივიდა, რათა წირვა დაეწყო, წინ ანგელოზი უფლისა აღუდგა და არ მიუშვა. წმინდანმა ცრემლებით იკითხა, რა ბრალის გამო ისჯებოდა ასე. ანგელოზმა უპასუხა, რომ განსაკუთრებით იმ დღეს, როცა მსხვერპლშეწირვის აღსრულება ეგულებოდა, ურგები სიტყვებისათვის სასმენელნი უნდა მოერიდებინა, რათა გონება არ შეგინებოდა და არ გახრწნოდა, რადგან წმინდა გონება ყველა მსხვერპლზე და შესაწირავზე უფრო დიდი იყო.

რამდენიმე ხნის შემდეგ, როცა იმპერიის ტახტზე კეთილმსახური მეფე, დიდი ლეონი ავიდა და ეკლესიაში კვლავ სიმშვიდემ დაისადგურა, წმ. პეტრე მაიუმში თავის ტახტსა და სამწყსოს დაუბრუნდა. ლეონის შემდეგ, რომელმაც 17 წელი იმეფა, ტახტზე ავიდა ზენონი, რომელმაც დიოფიზიტებისა და მონოფიზიტების შესარიგებლად შექმნა ცნობილი აქტი „კენოტიკონი“ და მასზე ხელმოსაწერად პეტრე იბერი და ამ დროის მეორე დიდი მოღვაწე, ასკეტი და მეუღაბნოე ისაიაც

მიიწვია. თავისთავად ეს ფაქტი იმ უდიდეს ავტორიტეტზე მეტყველებს, რომელიც პეტრეს იმ დროისათვის ჰქონია მოხვეჭილი. ამით ბიზანტიის საიმპერატორო კარმა მაიუმის ეპისკოპოსს თავისი ღრმა პატივისცემა დაუდასტურა, მაგრამ მას შეთავაზებული პატივი არ მიუღია და კეისრის შიკრიკს ჯერ დამალვია, ხოლო შემდეგ ფინიკიაში გაქცეულა. რაც შეეხება ისაიას, მას კონსტანტინეპოლში წასვლისგან თავის დასაღწევად ღმრთისთვის სნეულება უთხოვია და ისე განსივებულა, რომ მისი სენაკიდან გამოსვლაც კი შეუძლებელი გამხდარა, სამაგიეროდ, მაშინვე გამოჯანსაღებულა, როგორც კი იმპერატორის შიკრიკი წასულა.

როგორც ზაქარია ქართველი გვამცნობს, პეტრეს საყვარელი საქმე საღმრთო წიგნების კითხვა ყოფილა და სხვა სულიერ მოღვაწეებსაც ამისკენ მოუწოდებდა, „ვითარცა მტილი მზუარისაჲ ურწყავი განკმების და უნაყოფო იქმნის, ეგრეთვე გონებაჲ მონაზონისაჲ უნაყოფი არს თუნიერ წიგნისა კითხვისა და სმენისა სწავლათა სულიერთა“,⁴ – ამბობდა იგი.

პეტრე იბერი ორ დეკემბერს, პარასკევს, ზენონ ბერძენთა მეფის დროს გარდაიცვალა.

ბ. პეტრე იბერის აღმსარებლობისათვის

მართალია, პეტრე იბერის შესახებ ბიოგრაფიული ცნობების ნაკლებობას არ განვიცდით, მასზე მოგვითხრობს ზაქარია რიტორი „საეკლესიო ისტორიაში“, იოანე რუფუსი „პლეროფორიებში“, ხელთა გვაქვს ჰაგიოგრაფიული თხზულებანი ასურულსა და ქართულ ენებზე, მაგრამ, სამწუხაროდ, მათი ავტორებიდან მხოლოდ ზაქარია ქართველია დიოფიზიტი, დანარჩენები მონოფიზიტები არიან და, ბუნებრივია, პეტრე იბერსაც მონოფიზიტად წარმოგვიდგენენ. როგორც „პეტრეს ცხოვრების“ ქართული რედაქციისთვის დართული ანდერძი გვამცნობს,⁵ მისი ავტორი ზაქარია ქართველი პეტრეს მოწაფე და განუყრელი თანამგზავრი ყოფილა. ზაქარიას, პალესტინის მოსახლეობის უდიდესი ნაწილისთვის ანგარიშგაწევის მიზნით, თავისი თხზულება ასურულ ენაზე შეუთხზავს, მე-13 საუკუნის დასაწყისში იგი ასურულიდან ქართულად მაკარი მესხს უთარგმნია, ხოლო მე-14 საუკუნეში უამთა სიავის გამო „ცხოვრების“ თავბოლონაკლული და აშლილი ტექსტის დასალაგებლად და შესავსებად, ისე რომ მას საეკლესიო საკითხავის სახე მისცემოდა, დიდი შრომა გაუწევია ვინმე პავლე დეკანოზს. ამავე პერიოდში პალესტინაში მოღვაწე იბერიელი უფლისწული ქართულ ეკლესიას წმინდანად შეურაცხავს. გარდა მოსახსენებლებისა, ამაზე მეტყველებს პეტრეს ფრესკული პორტრეტი იერუსალიმის ჯვრის მონასტერში, მინიატურები, რომლებზეც წმინდანია გამოსახული და საგალობლები, რომლებიც მის შესაქებადაა დაწერილი.

⁴ იქვე, გვ. 254.

⁵ იქვე, გვ. 263.

როცა ვახტანგ VI ჟამთა ვითარებისგან შერყენილი „ქართლის ცხოვრების“ ტექსტის დასადგენად და გასამართავად „მეცნიერნი კაცნი“ შეკრიბა, მათ, გარდა თვითონ „ქართლის ცხოვრების“ რედაქციებისა, გულდასმით შეისწავლეს „გუჯარნი მცხეთისანი, გელათისანი და მრავალთა ეკლესიათა და დიდებულთანი“ და ძირითად ტექსტში იმ ქართველთა „ცხოვრებანი“ შეიტანეს, რომელნიც ან ქვეყნის თავისუფლებისათვის მებრძოლნი იყვნენ, ან კიდევ გამომჩენილი მოაზროვნენი. ვისი ცხოვრება უნდა შეეტანათ და რა სახით, ამაზე თვითონ კომისია, ან მის მიერ შერჩეული ვინმე მცოდნე პირი მუშაობდა. საგულისხმოა, რომ შესატან „ცხოვრებათა“ შორის პეტრე იბერის „ცხოვრების“ ქართული რედაქციაც აღმოჩნდა.⁶ მეცნიერ კაცთა ხელიდან გამოსული ნუსხის ანდერძ-მინაწერში ვახტანგი შემწეობას ევედრება პეტრე იბერს: „წმიდაო პეტრე, მეოხ ეყავნ წინაშე ღმრთისა ბატონიშვილს ვახტანგს, მეუღლით, ძით და ასულითურთ, რომელთაგან მოპოვნებულ იყო ცხოვრება შენი და მცირედი აღაწერინა წიგნთა ამას შინა, არამედ სრულიად არ აღიწერებოდა სიდიდითა“.⁷

პეტრე იბერი წმინდანად იხსენიება ვახტანგ VI დროს 1710 წელს დაბეჭდილ ჟამნშიც, მაგრამ მისი ხსენება არ ჩანს 1722 წელს დაბეჭდილ ჟამნში, რომელიც სულხან-საბას ძმას, ნიკოლოზ თბილელს გაუმართავს. 1758 წელს გამოცემულ თვენში, რომელიც ალექსი მესხიშვილს ეკუთვნის, პეტრეს ისევ წმინდანთა შორის ვხედავთ, მაგრამ 1768 და 1791 წლების გამოცემებში მისი სახელი ისევ არ გვხვდება.

ადვილი შესაძლებელია, რომ 1722 წელს დაბეჭდილი ჟამნიდან მისმა შემდგენლებმა პეტრეს სახელი შეგნებულად კი არ ამოიღეს, არამედ გამორჩათ, ხოლო რაც 1768 და 1791 წლების გამოცემებს შეეხება, უნდა ვივარაუდოთ, რომ მათ გამომცემლებს ხელთ 1722 წელს დაბეჭდილი ჟამნი ჰქონდათ, მით უმეტეს, რომ ანალოგიური ვითარება თურმე სხვა ქართველი წმინდანების მიმართაც შეინიშნება: ყველა ჟამნში არც თამარ მეფე და ქეთევან წამებულნი ყოფილან მოხსენიებულნი.

ყურადღებებია ის ფაქტი, რომ არც თვითონ ქართული ეკლესია და არც XVIII-XIX საუკუნეთა ქართული საისტორიო წყაროები არსად არ იძლევიან ცნობას იმის თაობაზე, რისთვის იქნა ამოღებული პეტრე იბერის სახელი მოსახსენებლებიდან თუ ეს მართლაც შეგნებულად მოხდა. გამონაკლისია მხოლოდ პლატონ იოსელიანი, რომელიც მიზეზის დაუსახელებლად გვამცნობს, რომ ქართულმა ეკლესიამ პეტრე იბერი წმინდანთა სიიდან ამორიცხა, შენიშვნაში კი ვკითხულობთ, რომ ბარონიუსის ისტორიის მიხედვით, პეტრე მაიუმის ეპისკოპოსად ევტიქის მიმდევრებმა აირჩიეს.⁸ საქმე ისაა, რომ ბარონიუსი ვვაგრე სქოლასტიკოსის ცნობებს იმეორებს (536-600 წ.წ.), ხოლო ვვაგრე, თავის მხრივ, როგორც თვითონვე გვამცნობს, მონოვიზიტი ავტორის მიერ ასურულ ენაზე შედგენილ ცხოვრებას ეყრდნობოდა.⁹ ასე რომ, პეტრე

⁶ ქართლის ცხოვრება. ტექსტი დადგენილია ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. I, თბ., 1955, გვ. 132-135.

⁷ „ქართლის ცხოვრება“.... გვ. 030.

⁸ П. Иоселиани, Жизнеописание святых, Тб., 1850, гв. 13-14.

⁹ გეორგიკა, ტ. III, გვ. 192.

იბერის მონოფიზიტობას მხოლოდ და მხოლოდ მონოფიზიტი ავტორები ადასტურებენ საპირისპიროდ ზაქარია ქართველის ჩვენამდე მოღწეული „ცხოვრებისა“. ცხადია, ორივე მხარე მართალი ვერ იქნება: ან მონოფიზიტ ავტორებს უნდა ვენდოთ და მაკარი მესხი ყალბისმქნელობაში დავადანაშაულოთ (მან ზაქარია ქართველის თხზულება დიოფიზიტური თვალსაზრისით გადაამუშავა), ანდა, – პირიქით. მაკარი მესხის ყალბისმქნელად გამოცხადების არავითარი საფუძველი არ არსებობს, მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ, რომ მის მიერ თარგმნილი „ცხოვრება“ პეტრე იბერის მართლმადიდებლობის საბუთად და მისი წმინდანად აღიარებისთვის თავის დროზე ქართულ ეკლესიას გამოადგა.

სამწუხაროდ, მე-20 საუკუნის ქართულმა მეცნიერებამ ყოველგვარი კრიტიკული მიდგომის გარეშე გაიზიარა მონოფიზიტ ავტორთა მიერ მოწოდებული ცნობები და პეტრე იბერი მონოფიზიტად გამოაცხადა. ეს უპრეცედენტო შემთხვევა ეკლესიის ისტორიაში – სულიერი მოღვაწის მწვალებლად გამოცხადება, მხოლოდ ერეტიკოსთა მიერ მოწოდებული ცნობების საფუძველზე, ჩვენი მეცნიერების ათეისტური მსოფლმხედველობის შედეგი იყო, რადგან მათთვის დიოფიზიტობა და მონოფიზიტობა არა მართლმადიდებლობა და ერესი, არამედ ქრისტიანული რელიგიის ორი მიმდინარეობა იყო მხოლოდ. ამასთან, მონოფიზიტობას, როგორც ბიზანტიის იმპერიის სამეფო კართან დაპირისპირებულს, რამდენადმე უპირატესობასაც კი ანიჭებდნენ.

პეტრე იბერის აღმსარებლობასთან დაკავშირებული საკითხების გადასაწყვეტად აუცილებელია პასუხი გაეცეს კითხვას, ვინ გააყალბა მისი ცხოვრება, მართლმადიდებლებმა – ზაქარია ქართველმა ან მაკარი მესხმა თუ ერეტიკოსმა ავტორებმა. პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ პეტრეს ცხოვრების ქართულ რედაქციაში მისი დიოფიზიტად წარმოჩენის განსაკუთრებული მცდელობა არსად არ იგრძნობა, მაშინ, როცა ასურული რედაქცია, არსებობს თუ არა ამის საჭიროება, მას თავგამოდებულ მონოფიზიტად წარმოადგენს. ქართული რედაქციის თხრობის სიწრფელე იმაზე მეტყველებს, რომ ავტორს გამოგონილი ამბები თუ რეალური ფაქტების საკუთარი ინტერპრეტაციები თავისი პერსონაჟის მართლმორწმუნეობის დასამტკიცებლად, რაც მისთვის ისედაც ცხადი იყო, არ სჭირდებოდა.

მეტად საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ, როცა ერეტიკოსებისაგან განდევნილი იერუსალიმის მართლმადიდებელი პატრიარქი იუბენალი იმპერატორის ჯართან ერთად დაბრუნდა და მწვალებელი პატრიარქის თეოდოსის მიერ დანიშნული ყველა მონოფიზიტი ეპისკოპოსი გადააყენა, თავის ტახტზე მხოლოდ პეტრე იბერი დარჩა. მკვლევარები ყოველგვარი კრიტიკული მიდგომის გარეშე იზიარებენ ამ ფაქტის მონოფიზიტი ზაქარია რიტორისეულ განმარტებას,¹⁰ სახელდობრ, რომ პეტრე დედოფალი პულქერიას მფარველობამ გადაარჩინა.¹¹ მაგრამ ამგვარი პროტექციონიზმი მაშინ, როცა საქმე სარწმუნოების

¹⁰ ზაქარია რიტორი, „ეკლესიის ისტორია“, გეორგიკა, ტ. III, გვ. 5.

¹¹ Ш. Нуцубидзе, Петр Ивер и античное философское наследие, Тб., 1963.

სიწმინდისათვის ბრძოლას შეეხებოდა, მით უმეტეს პულქერიას მხრიდან, ვინც ქალკედონის კრების მოწვევისა და მონოფიზიტურ ერესზე გამარჯვებაში შეტანილი წვლილისათვის ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა, წარმოდგენილი და დაუშვებელი იყო. ასე რომ, პეტრე იბერი, მაიუმის საეპისკოპოსო კათედრაზე არა დედოფლის კეთილგანწყობის, არამედ მართლმორწმუნეობის გამო უნდა დარჩენილიყო.

პეტრეს ცხოვრების ანონიმურ ასურულ რედაქციაში ფაქტების დამახინჯების მცდელობაზე მეტყველებს ცნობა იმის შესახებ, რომ დიოფიზიტების შიშით მაიუმის ეპისკოპოსმა თავი ალექსანდრიას შეაფარა, რომლის ეკლესიასაც ამ დროს „უღვთო“ დიოფიზიტი პროტერიუსი განაგებდა. ადვილი მისახვედრია, რომ სინამდვილეში საპირისპირო მოვლენასთან უნდა გვეკონდეს საქმე, სახელდობრ, პეტრემ თავისი კათედრა სწორედ მონოფიზიტების შიშით დატოვა, რომელთაც ამ დროს პალესტინაში გაბატონებული მდგომარეობა ეკავათ და თავი იმ ეკლესიას შეაფარა, რომელსაც მართლმადიდებელი მეთაური ჰყავდა.

იგრძნო რა, რომ პეტრეს გაუგებარი საქციელი დაკვირვებულ მკითხველს საფუძვლიან ეჭვს აღუძრავდა, ანონიმი მის განმარტებას შეეცადა, როცა განაცხდა, რომ მაიუმის ეპისკოპოსი ალექსანდრიაში იქაური მონოფიზიტების გასამხნეველად და მათი სარწმუნოების განსამტკიცებლად ჩავიდა. სამწუხაროდ, მეცნიერებამ ანონიმის ეს კომენტარიც ყოველგვარი კრიტიკული ანალიზის გარეშე გაიზიარა, ისე რომ არ დაუსვამს კითხვა, პეტრეს ამ მოვალეობის შესრულება, როგორც მწყემსმთავარს, უწინარესად ხომ საკუთარი სამწყსოს წინაშე ეკისრებოდა, რომელიც ალექსანდრიის მონოფიზიტთა ანალოგიურ მდგომარეობაში იმყოფებოდა?

ანონიმს ზემოხსენებული ფაქტის გაყალბება იმისათვის დასჭირდა, რომ ახალი სიცრუე ეთქვა იმის შესახებ, ვინ მიუგზავნა მკვლელები პეტრეს: მონოფიზიტებმა, როგორც ამას ზქარია ქართველი გადმოგვცემს, თუ დიოფიზიტებმა, როგორც ამის დამტკიცება თვითონ მას სურს. ცხადია, პეტრე მან ალექსანდრიაში იმიტომ გააქცია, რომ შემდეგ მისთვის მკვლელების მიმგზავნად არა საერთოდ დიოფიზიტები, არამედ კონკრეტულად ალექსანდრიის მართლმადიდებელი პატრიარქი პროტერიოსი დაესახელებინა.¹²

როგორ შეიძლება არა მხოლოდ ამ შემთხვევაში, არამედ საერთოდაც ნდობა ანონიმი ავტორისა, რომელიც პეტრეს მკვლელობის ორგანიზატორად მონოფიზიტებისაგან მოკლულსა და შემდეგ ნაწამებ პატრიარქს აცხადებს, ვინც ეკლესიამ, ვითარცა სარწმუნოებისათვის წამებულის, წმინდანად შერაცხა? ამასთან, აუცილებლობად მიგვაჩნია აღნიშვნა იმისიც, რომ თვით მონოფიზიტ ავტორებთანაც კი, რომელნიც ეკლესიის ისტორიას გადმოგვცემენ, ვერ შეხვდებით ფაქტს დიოფიზიტების მხრიდან ერეტიკოსი მღვდელმთავრების ფიზიკური განადგურებისა. გამარჯვებულმა მართლმადიდებლებმა მონოფიზიტთა მეთაურებს – დიოსკორესა და ტიმოთე ელურს გაძევების განაჩენი გამოუტანეს, მაშინ როცა, მწვალებლებმა კონსტანტინეპოლისა და

¹² ცხოვრება პეტრე იბერისა, ასურული რედაქცია გერმანულიდან თარგმნა, გამოკვლევა, კომენტარები და განმარტებითი საძიებელი და დაურთო ივანე ლოლაშვილმა. თბ., 1988, გვ. 128.

ალექსანდრიის მართლმადიდებელი პატრიარქები – ფლაბიანე და პროტერიუსი მოკლეს. პროტერიუსს სიკვდილიც არ აკმარეს და მის გვამს განსაკუთრებული სისასტიკით მოექცნენ. ზემოთქმულიდან ცხადია, რომ სინამდვილეში საქმე ისე უნდა ყოფილიყო, როგორც ამას პეტრეს ცხოვრების ქართული რედაქცია წარმოგვიდგენს: მკვლელები მას მონოფიზიტებმა მიუგზავნეს.

ჩვენ გულდასმით შევისწავლეთ მონოფიზიტ ავტორთა ცნობები პეტრე იბერის შესახებ, ტექსტების დაწვრილებითი ანალიზის შედეგად ცხადი გახდა: ისარგებლეს რა იმით, რომ პეტრე იბერს, ასკეტური ცხოვრებისადმი მიდრეკილების გამო, დიოფიზიტებსა და მონოფიზიტებს შორის გამართულ საღმრთისმეტყველო კამათში აქტიური პოზიცია არ ეკავა, მათ მრავალი ფაქტი გააყალბეს მის მონოფიზიტად წარმოსადგენად და მისი დიდი ავტორიტეტის საკუთარი მიზნებისათვის გამოსაყენებლად¹³.

ზაქარია რიტორის „ეკლესიის ისტორიაში“ ჩვენი ყურადღება მიიქცია ერთმა ცნობამ, რომელსაც, ვფიქრობთ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება პეტრე იბერის აღმსარებლობის გამოკვლევისათვის. ზაქარია რიტორი წერს: „როცა პალესტინაში ზოგიერთ მონაზონებს შორის დავა ატყდა იმის შესახებ, სწორია თუ არა ჩვენი უფლის ხორცი ჩვენ სწორარსად ვიცნათო, ყველაფერში სახელოვანმა პეტრემ შეაჩვენა ისინი, ვინც ამას არ აღიარებდა“ (გეორგიკა, ტ. III, გვ.11). ძნელი არაა მიხვედრა იმისა, რომ უკეთუ პეტრე ქრისტეს სხეულებრიობას არსით ჩვენი სხეულის სწორად ცნობდა, მაშასადამე იგი მაცხოვრის კაცობრივ ბუნებას კი არ უარყოფდა, არამედ პირიქით. იმ მიზეზით, რომ სიცრუის ბოლომდე შენიღბვა მისი ჭეშმარიტებად წარმოდგენის მიზნით, შეუძლებელია, ზაქარია რიტორს, რომელიც პეტრე იბერის მონოფიზიტობის დამტკიცებას თავამოდებით ცდილობდა, მისივე მტკიცების საწინააღმდეგო ცნობა გაეპარა.

დაბოლოს, დაზის მახლობლად მდებარე პატარა ქალაქის, მაიუმის სახელი მეცნიერებაში დღეს ძნელად თუ ვინმეს ეცოდინებოდა, მისი ეპისკოპოსი პეტრე იბერი რომ არ ყოფილიყო, ღმრთისგან ბოძებულმა განსაკუთრებულმა თვისებებმა იმპერიის ერთი რიგითი ეპარქიის მწყემსი იმდროინდელ საეკლესიო ცხოვრების ცენტრში მოაქცია. ამაზე მეტყველებს, ის საყოველთაო ყურადღება, რომელიც მან როგორც სულიერმა მოღვაწემ და მოაზროვნემ დაიმსახურა. შეიძლება ეს ათეისტური მეცნიერებისთვის ნაკლები ღირებულების საბუთი იყოს, მაგრამ ეკლესიის ისტორიკოსებისთვის კარგად ცნობილი ფაქტია, რომ ერეტიკოსისთვის სამშობლოს სიყვარული და მისი ერთგულება, ჩვეულებრივ, ცარიელი, უშინაარსო ცნებებია და ამაში საოცარი არაფერია, თუ გავიხსენებთ, რომ ერესის წყარო ამპარტავნებაა, რომელიც სიყვარულს ანადგურებს.

უცხოეთში მოღვაწე იბერიელ უფლისწულს კი, რომელსაც სამშობლოდან წასვლა, მისგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო, ყრმობაშივე მოუხდა, არასოდეს გაუწყვეტია სულიერი კავშირი მასთან. უპირველესად ამაზე მეტყველებს ზედწოდება იბერი, რომლითაც უცხო ეთნიკურ გარემოში მყოფმა ხაზი გაუსვა თავის ეროვნულ წარმომავლობას და ის სამსახური, რომელიც

¹³ დაწვრილებით ამის შესახებ იხ. გ. კობლატაძე, წმიდა პეტრე იბერი, „სამი საუნიჯე“, თბ., 2011, №1, გვ. 159-187.

მან ქართულ სულიერ კულტურას გაუწია. მხედველობაში გვაქვს ლაზთა მონასტერი, რომლის აგებითაც ქართული კულტურის პირველი კერა დააარსა უცხოეთში და იმდროინდელ განათლებულ მსოფლიოს აჩვენა, რომ იმ ხალხის შვილი იყო, ვისაც საკუთარი უღამაზესი დამწერლობა ჰქონდა და შეეძლო საკუთარ ენაზე ედიდებინა ღმერთი.

და ბოლოს ერთხელ კიდევ ხაზგასმით აღვნიშნავთ, რომ პეტრეს მონოფიზიტობაზე მხოლოდდამხოლოდ მონოფიზიტური წყაროები იძლევიან ცნობებს, მაშინ, როცა ის მართლმადიდებლურ სამყაროში წმინდანად იყო აღიარებული, რაზეც ქართული ეკლესიის ხუთსაუკუნოვანი ტრადიცია მეტყველებს: მისდამი მიძღვნილი ჰიმნოგრაფიული თხზულებანი, ფრესკა, რომელიც იერუსალიმის ჯვრის მონასტერშია შემორჩენილი, სინას მთის წმიდა ეკატერინეს მონასტრის ტრიპტიქი, რომლის შუა ნაწილის მესამე რიგში ილარიონ ქართველსა და შიო მღვიმელთან ერთად პეტრე იბერიცაა გამოსახული წარწერით: „მნათობნი ქართველთანი“. განსაკუთრებით საინტერესოა, ათონის მთის XIV-XV სს. ქართულ-ბერძნული ლიტურგიკული შინაარსის მინიატურებით შემკული ხელნაწერი. ხელნაწერში ჩართული იმ 27 ნარატიული სცენიდან, რომელნიც ახალი აღთქმის მოვლენებს გადმოსცემენ (მაცხოვრის დატირება ღმრთისმშობლის მიერ და იოვანე ნათლისმცემელი მოკვეთილ თავთან ერთად), ორს, სხვა ცნობილ, მათ შორის ქართველ წმინდანებთან ერთად (წმ. ექვთიმე და გიორგი ათონელები, წმ. ილარიონ ქართველი), წმ. პეტრე იბერის ხატიც ამკობს.¹⁴

ხელნაწერთა ინსტიტუტში დაცულია პეტრიწონული ხელნაწერი XIV საუკუნისა „დღესასწაულთა საკითხავნი“. მასში იოვანე დამასკელის, ევრემ ასურისა და სხვათა თხზულებებთან ერთად შესულია ჰაგიოგრაფიული ძეგლებიც, რომელთა შორისაცაა „პეტრე ქართველის ცხოვრებაც“.¹⁵

პეტრე იბერს წმინდანად მიიჩნევდნენ XIX-XX საუკუნის საეკლესიო მოღვაწენიც: წმ. კირიონ II კათოლიკოსი, წმ. ამბროსი ხელაია, წმ. პოლიევქტოს კარბელაშვილი.

ახლა ისევ მეცნიერებას რომ დავუბრუნდეთ, სხვათა შორის ორთოდოქს მონოფიზიტად პეტრე იბერს არც შ. ნუცუბიძე თვლიდა და არც ჰონიგმანი. ამ ბოლო წლებში პეტრეს მონოფიზიტური აღმსარებლობა უეჭველ ფაქტად არც მ. ვან ესბროკს მიაჩნია.¹⁶ ასე რომ, უკეთუ მეცნიერებას პეტრე იბერის არეოპაგიტული წიგნების ავტორობის საწინააღმდეგოდ მისი მონოფიზიტობის გარდა, რომელიც პირველი წყაროების შესწავლით არ დასტურდება, სხვა საბუთი არ აქვს, მაშინ როგორც ამას ვან ესბროკიც აღნიშნავს, ისევ აქტუალურად უნდა განიხილებოდეს ნუცუბიძე-ჰონიგმანის თეორია, მით უმეტეს, რომ მეცნიერებამ დღემდე არეოპაგიტის ავტორად მეტ-ნაკლებად დასაბუთებულად ვერცერთი სხვა მოღვაწის დასახელება ვერ შეძლო.

¹⁴ Л. Евсеева, Афонская книга образцов XV в. Москва, 1998. გვ. 200; გვ. 224.

¹⁵ ლ. მენაბდე, ქართული კულტურის კერები, გვ. 181.

¹⁶ Мишель ван Эсбрук, Св. Петр Ивир и Дионисий Ареопагит: возвращаясь к тезису Хонигмана. portalcredo.ru.